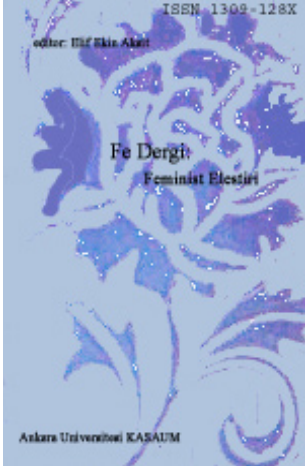

Yayımlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM

Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri Cilt 8, Sayı 2
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

Türkiye’de Babalığın Değişen Roller: (Pro)Feminist Babalar

Atilla Barutçu ve Naz Hıdır

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 27 Aralık 2016

DOI: 10.1501/Fe0001_0000000163

Bu makaleyi alıntılar için Atilla Barutçu ve Naz Hıdır, “Türkiye’de Babalığın Değişen Roller: (Pro)Feminist Babalar” *Fe Dergi* 8, no. 2 (2016), 27-45.

URL: http://cins.ankara.edu.tr/16_3.pdf

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

Türkiye’de Babalığın Değişen Rollerini: (Pro)Feminist Babalar*
Atilla Barutçu¹ ve Naz Hıdır²

Bu yazı, Türkiye’deki (pro)feminist babaların babalık rollerini erkeklik inşa süreçleri dâhilinde nasıl kurguladıklarını göstermeyi amaçlamakta ve bu kurgunun kendi çocukları üzerinde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik ne gibi etkiler yarattığının ipuçlarını sunmaktadır. Türkiye’de, özellikle feminist hareketin de etkisiyle, 1980 sonrasında ataerkil aile yapısındaki geleneksel rollerde bazı kırılmalar olduğundan ve bununla bağlantılı olarak babalık rollerinde bazı değişimler yaşandığından bahsedilebilir. Öte yandan geleneksel babalık rollerinin, erkeklerin erkeklik inşasında ve aile ilişkilerinde hala etkili olduğu da söz konusudur. Bu dinamikler çerçevesinde, cinsiyet eşitliğini savunan, çocuk bakımına katılan ve kadın hareketi destekçisi olan (pro)feminist babaların, Türkiye’de Yeni Babalık için bir rol model olabileceği fikri, 22 erkeğin deneyim paylaşımları ile birlikte ele alınacaktır. (Pro)feminist babalığın dahi bazı noktalarda politik doğrucu erkeklikle kesiştiği ve pratikte değişimin erkekler için kolay olmadığı savunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: (Pro)feminist Babalar, Babalık, Yeni Babalık, Erkeklik, Türkiye.

Changing Roles of Fatherhood in Turkey: (Pro)Feminist Fathers

This paper aims to reveal how (pro)feminist fathers construct their fatherhood during the process of construction of their masculinity in Turkey. It also tries to find out the impact of the roles of these fathers on socialization process of their children about gender equality. In Turkey, it is possible to talk about changing roles of fathers in comparison to traditional roles mainly represented by patricentric family structures after 1980s, especially with the impact of growing feminist movement. However, it is still argued that some traditional roles have a continuing effect on men’s construction of their identity and in their family relations. In this sense, the idea that (pro)feminist fathers who support gender equality and women’s movement, and who participate in childrearing process become crucial role models for “New Fatherhood” in Turkey will be discussed with the experience sharing of 22 men. It will be argued that even (pro)feminist fatherhood intersects with politically correct masculinity at some points and the change in practice is not easy for men.

Keywords: (Pro)feminist Fathers, Fatherhood, New Fatherhood, Masculinity, Turkey.

Giriş

Toplumsal araştırmalarda babalık üzerine yapılan çalışmalar günden güne artsa da doğrudan feminist veya profeminist babalar konusuna odaklanan çalışmaların eksikliği dikkat çekicidir. Bizim için erkeklerin feminizmlerle nasıl bir birliktelik içerisinde olacağı tartışmasının hala gündemde olduğu bir dönemde

¹* Bu makale 2015 yılında tamamladığımız ve *Raoul Wallenberg Institute of Human Rights and Humanitarian Law* tarafından desteklenen “(Pro)Feminist Babalar” projesinden elde ettiğimiz veriler ışığında yazılmıştır. Araştırma Görevlisi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyoloji Bölümü.

²Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Gazetecilik Anabilim Dalı.

(pro)feminist babalara odaklanan bir çalışma yapmak, tartışmalı bir alana girmekti aslında. Biz çalışmamız için yola tek bir erkeklikten bahsedilemeyeceği gibi tek bir babalıktan da söz edilemeyeceği fikriyle çıktık. Erkeklerin hayatlarında önemli bir deneyim olduğu düşünülen babalığı (pro)feminist babalar örneği üzerinden ele aldık ve bu babaların gündelik hayat pratiklerine odaklandık. Amacımız Türkiye’de geleneksel babalığa alternatif bir babalık formu sunan (pro)feminist erkeklerin deneyimlerini görünür kılarak, bu babaların çocuklarıyla olan ilişkilerinde mevcut toplumsal cinsiyet pratiklerini dönüştürücü potansiyeller taşıyıp taşımadıklarını sorgulamaktı. Çünkü bu babaların çocuklarını yetiştirirken cinsiyetçi kodlara karşı nasıl stratejiler geliştirdiklerinin anlaşılmasının önemli olduğunu düşünüyorduk.

Görüşme yapacağımız (pro)feminist babalara köklü bir erkeklik hareketi örgütlenmesinin olmadığı bir ülkede ulaşmaya çalışıyorduk. Kendilerini feminizm destekçisi olarak tanımlayan bazı erkeklerin söylemleri, araştırma boyunca bizim (pro)feminist olma ya da olmama durumunu nasıl konumlandıracağımızı sorgulamamıza sebep oldu. Her ne kadar yola (pro)feminist babaların deneyimlerini araştırmak üzere çıkmış olsak da, süreç içinde cinsiyet eşitliğine destek veren, ev içi işlere ve çocuk bakımına katılan babaların (pro)feminist olup olmadıklarını sorgulamaya başladığımızı fark ettik. Bu noktada yürüttüğümüz tartışma erkeklerin ne kadar değişebileceği, (pro)feminist erkeklik halinin gündelik yaşama ne kadar yansıdığı gibi meselelere evrilmiş oldu. Gerek erkeklikte gerek babalık rollerinde bir değişim olduğundan söz ediliyordu ancak bu değişim içinde yaşadığımız güçlü ataerkil sistemde ne derece uygulanabiliyordu?

Çalışma boyunca (pro)feminist babaların deneyimlerine bakmak bizim için erkeklığe, feminizm ve erkeklik ilişkisine, babaların çocuklarıyla ilişkilerindeki konumlarına ve çocuklarının cinsiyet eşitliğine duyarlı yetiştirilmeleri için yaratabilecekleri olanaklara bakmayı kapsadı. Görüşeceğimiz erkekleri seçerken yaşadığımız zorluğu ise onların beyanlarını esas almayı tercih ederek aştık. Kendini feminist/profeminist olarak tanımlayan ya da bu tanımlardan çeşitli sebeplerle kaçınırsalar da cinsiyet eşitliği savunucusu olduklarını, ev işlerine ve çocuk bakım emeğine katıldıklarını ve çocuğunu toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı yetiştirmeye çalıştıklarını belirten erkekleri çalışmaya dâhil ettik.

Kısacası bu çalışmada argümanımızı genel olarak (pro)feminist kimlik, değişen babalık rolleri ve erkeklik inşası bağlamında şekillendirdiğimizi söyleyebiliriz. (Pro)feminist babalığın Türkiye’de yeni ve alternatif bir babalık modeli olarak görülebileceğine yönelik düşüncemizin yanı sıra, erkeklik inşası dahilinde babalık rollerindeki değişimlerin pratiğe yansımalarının kolay olmadığı ve (pro)feminist babalığın dahi bazı noktalarda politik doğrucu erkeklikle kesiştiği, bu yazıdaki ana argümanımızı oluşturdu. Dolayısıyla bu babalık deneyimlerini gözler önüne sermeyi oldukça önemsedik. Yazının tartışma bölümündeki düşüncelerimizden bağımsız bir şekilde, bu deneyimlerin başka yorum ve olumlu/olumsuz eleştirilere açık olarak toplumsal cinsiyet eşitliği için önemli ve yol gösterici olacağına inanıyoruz.¹

Ataerkil Erkeklikten (Pro)Feminist Babalığa

Kadınların erkekler karşısında ikincil konumlanışlarına karşı akademik alanda mücadele veren feminist teorisyenler, cinsiyetin toplumsal bir inşa olduğunu savunarak erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümünün biyolojik nedenlerden kaynaklanmadığını vurgulamışlardır. Bu tartışmaların hem akademide hem feminist hareket içerisinde genişlemesi ve çeşitlenmesi, erkekliğin de ele alınıp sorunsallaştırılması gerektiği argümanını doğurmuş ve eleştirel erkeklik incelemeleri alanının temelleri atılmıştır. Bu alandaki çalışmalar sayesinde erkekliğin tekil bir kurgu olmadığı ve farklı erkekliklerin farklı ilişkisellikleri ön plana çıkmış, Connell’in (1987) ataerkil sistemde sadece karşı cinsler arasında değil, erkekler arasında da hiyerarşi ve güç ilişkileri olduğu yönündeki vurgusu bu alanın genişlemesinde kilit önem taşımıştır. Böylece erkeklik üzerine yapılan eleştirel incelemeler feminist erkekliği görünür kılmış ve diğer farklı erkeklikler gibi feminist erkeklikler üzerine de çalışmalar yapmanın önü açılmıştır.

Feminist erkeklikleri açıklamaya çalışmak ve neden gerekli olduğunu tartışmaya açmak, bu yazının temel kaygısını desteklediği için önemlidir. bell hooks “The Will to Change” adlı kitabında feminist erkekliği, bu kavramla ataerkil erkeklik kavramı arasında bir karşıtlık kurarak açıklamaya çalışır ve feminist erkeklik için ataerkil erkeklik modelini reddetmenin gerekliliğine dikkat çeker. Ona göre bu reddediş, erkekliğin bir self

olarak gerekli öz iyiliği temsil etmesinden ve bir durum (*state of being*) olarak tanımlanmasından geçer (2004, 114-5). hooks burada ataerkil erkeklik kavramını baskın model (*dominator model*) olarak ele alır ve bu baskın modele karşı ortaklık modelini (*partnership model*) önerir. Bu modele göre kişilik, erkek ya da kadın olsun, o kişinin kimliğinin özündedir ve erkeklerin bu özünde saldırganlık istencinin olduğu değil, bağlanma istencinin olduğu düşünülmelidir (2004, 117). Feminist erkeklik bu yüzden gereklidir çünkü erkeklere başkalarıyla bağ kurma yoluyla gerçekten var olabileceklerini söyler (2004, 121). Ve tam da bu yüzden erkeklikler üzerine yapılan çalışmalarda feminist erkeklik tartışmalarının önemi ortaya çıkar, babalık meselesinin de ele alındığı bir dönem için önemli katkılarda bulunur.

Babalık konusuna akademik ilgi 1970lerde başlamış, 1990larla birlikte bu ilgi daha geniş, eklektik ve çeşitli bir hal almıştır (Marsiglio vd. 2000, 1173) Babalıkla ilgili akademik çalışmalara odaklandıkları makalelerinde Marsiglio ve arkadaşları, babalığın genel olarak nasıl ele alındığını dört maddede sınıflandırmışlardır. Bu sınıflandırmaya göre akademide: babalığı kültürel bir temsil olarak ele alıp inceleyen; babanın çocuk bakımına katılımını değerlendiren ve kavramsallaştıran; baba çocuk ilişkisi ile gelişimini ilişkilendirerek analiz eden ve erkeklerin anne, çocuk ve diğer aktörlerle karşılıklı etkileşimiyle oluşan baba kimliği üzerine odaklanan çalışmalar bulunmaktadır (Marsiglio vd. 2000). Türkiye’de ise babalığa dair çalışmalar, Beşpınar’a göre uluslararası literatürden iki şekilde farklılaşır. Türkiye’de yapılan babalık araştırmaları ağırlıklı olarak psikolojik yaklaşımı benimsemektedir ve Türkçe literatürün odak noktası ebeveyn deneyimlerine değil, çocuğun aileler için değişen değerine odaklanmaktadır (2015, 99-100).

Tarihsel olarak babalığın ve erkekliğin kültürel algılanışları sabit ilerleme; çeşitlidir, akışkandır, çok katmanlıdır ve değişkenlik gösterir (Lupton ve Barclay 1997; Wall ve Arnold 2007; Thoma 2011, Doucet 2013). Connell ve Messerschmidt’in yaptıkları hegemonik erkeklik analizinin yerel, bölgesel ve küresel düzeyde incelenmesi gerektiği vurgusunun (2005, 849), aynı şekilde babalık kavramının da tartışılmasında yararlı ve gerekli olduğu söylenebilir (bkz. Beşpınar 2015).

Kısmen de olsa 1970lerden sonra babalık rollerinde birtakım değişikliklerin meydana geldiğinden söz edilmektedir. Ancak sorulması gereken asıl soru babalık rollerindeki bu değişimin sebeplerinin nelere bağlı olduğudur. Beşpınar bu sorunun cevabını dört dinamikte açıklar: Kadının iş yaşamına katılımındaki artış, babanın rolünün çocuk üzerindeki etkisine yönelik farkındalığın gelişmesi, hiyerarşik modelden eşitlikçi bir modele giden cinsiyet rollerindeki değişim ve hegemonik erkekliğin dönüşümü ve gayrimeşrulaşması (2015, 98). Tarihsel süreçte ailenin form değiştirmesi de babalığın bir çalışma alanı olarak ön plana çıkmasında etkili olmuştur. Türkiye’yi ele aldığımızda ailedeki bu değişimlerin, bazı araştırmacılar tarafından Batılılaşma ve modernleşmeyle açıklandığı söylenebilir. Dolayısıyla babalığın değişen rollerinin de Batıyla ilişkilendirilerek açıklanması söz konusu olmuştur. Ancak ailedeki bu değişimleri, modernleşme teorilerinin yaptığı gibi bütün değişimleri aynı endüstrileşme sürecinin bir sonucu olarak görerek de açıklayamayız (Kağıtçıbaşı 1985), değişimi doğrudan modern çekirdek ailenin gelişimi doğrultusunda izleyerek de (Erder 2002). Bu tarz değişimler endüstrileşme, modernleşme ve batılılaşmanın çok daha öncesinde başlamış görünmektedir ve bu üçü belli değişiklikler getirirse de sonuçları çok daha komplekstir (Baştuğ 2002).

Babalığın akademik olarak çalışılmasında öne çıkan en önemli odak noktalarından birinin teoriyle pratik arasındaki uyumsuzluk olduğu söylenebilir. Bu odak noktası babalık literatüründe özellikle “yeni babalık” kavramının tartışılmaya başlanmasıyla birlikte gün yüzüne çıkmıştır. Bu ayrıma benzer bir ikili ayrımı ilk yapanlardan birinin LaRossa olduğu söylenebilir. LaRossa öncü nitelikteki makalelerinden birinde babalık kurumunun babalık kültürü (*culture of fatherhood*) ve babalık icrası (*conduct of fatherhood*) olmak üzere ikiye ayrıldığını yazar. Babalık kültürünü paylaşılan normlar, değerler ve inanışlar olarak açıklarken; babalık icrasını babaların gerçekte ne yaptıklarıyla, yani babaya ait davranışlarla açıklar (1988). Aynı ayrımı Daly, kültürü babaların nasıl davranması gerektiği algısıyla, icrayı ise babaların çocuk bakımı aktivitelerine aktif katılımıyla ilişkilendirerek yapar (1993). Benzer şekilde Wall ve Arnold, değişen rollere rağmen annelerin hala öncelikli ebeveyn olarak pozisyonlandırıldıklarını savunduğu makalesini kültür ve icra ikiliği üzerinden ilerletir (2007). Türkiye’de orta sınıf babalar üzerinden yazdığı makalesinde Beşpınar ise idealler ve uygulamalar arasındaki gerilimden bahsederek benzer bir ayrımı ima eder (2015). Bütün bu yazarların ortak ve kritik vurgusu ise bu ayrımın düşünülmenin aksine eş zamanlı ilerlemediğidir. Babalık kültüründeki değişim hızlı ilerler ancak babalık icrası çoğu zaman bu hıza ayak uyduramaz.

Gerek babalık kültüründe gerek babalık icrasında gözlemlenen bu değişiklikler, 1970lerden itibaren Batı Avrupa ve Amerika'da "Yeni Babalık" kavramsallaştırması adı altında incelenmiştir. Yeni Babalık kavramının tanımı çoğunlukla babaların ekmek kazanma rolünün yanı sıra kendi babalarına nazaran daha duygusal, çocuklarıyla daha çok vakit geçiren, bakım işlerine katılan ve bu rollerle ilişkili olarak babalık rollerine olan takdirin artışına işaret eden bir babalık modeli için kullanılmıştır (Daly 1993; Eggebeen ve Knoester 2001; Wall ve Arnold 2007; Bailey 2011; Miller 2011). Türkiye için ise bu derece keskin bir değişimden bahsedilemeyeceği de babalık rollerindeki değişimler ve yeni babalığın varlığı bir süredir tartışılır olmuştur. Tüm bu tartışmalar farklı babalıkların varlığını görünür kılarak tartışmaya açmıştır. Biz de bu çalışmada (pro)feminist babaları, babalığın değişen rollerine işaret eden ve yeni babalık formu sunan bir örnek olarak ele alıp tartışacağız.

Metodoloji

Çalışma dâhilinde çocuk sahibi olan toplam yirmi iki (pro)feminist erkekle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirdik. Ulaşılması zor ve sayıca kısıtlı bir gruba yöneldiğimiz için erkeklerin yaşını, sınıfını veya etnik kimliğini bu kişilerin çalışmaya dâhil edilip edilmemesinde bir kistas olarak almadık ve Türkiye'de çalışmanın hedefine uygun babalara ulaşım görüşmeler yapmaya özen gösterdik. Görüştüğümüz erkeklerin bazıları kendilerini profeminist ya da feminist olarak tanımlarken, bazıları bu kimliği sahiplenmekten farklı politik sebeplerle kaçındı. Ancak görüştüğümüz erkeklerin hepsi kendilerini toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı ya da feminizm destekçisi, çocuk bakımına ve ev içi işlere eşit katılmaya çalışan, çocuklarını cinsiyetçi kodlar aşılardan yetiştirme eğiliminde olan ve homofobik/transfobik ve militarist olmayan babalar olarak tanımlayan erkeklerden oluştu. Kısacası profeminist kimliğin de sabit ve homojen olmadığını göz önüne alarak, en genel haliyle bile olsa feminist hareketlerin temel savlarını kabul eden ve destekleyen babaları çalışmamıza dâhil ettiğimizi söyleyebiliriz.

Çeşitli bağlantılarla ve ilgili mail gruplarından yaptığımız çağrıyla kırkın üzerinde (pro)feminist babaya ulaştık ve yirmi ikisiyle görüşme fırsatı elde ettik. Görüşmelerimizi yarı yapılandırılmış beş ana başlık altında gerçekleştirdik. Bu başlıklar; kişisel bilgiler; babayla ilişkiler; eşle ilişkiler; çocuklarla ilişkiler; ve feminizm, erkeklik ve babalık hakkındaki düşüncelerdi. Ortalama bir buçuk saat süren görüşmelerimizi İstanbul'dan dokuz, Ankara'dan altı, İzmir'den üç, Muğla'dan iki, Giresun'dan bir ve Zonguldak'tan bir babayla gerçekleştirdik. Yaşları otuz iki ile elli arasında değişen babaların meslekleri çeşitliydi, ortak özellikleri ise tamamının lisans veya lisansüstü mezunu olmalarıydı. Aralarından üçü eşinden boşanmıştı, birinin eşi ise vefat etmişti. On dört babanın tek çocuğu, sekiz babanın ise iki çocuğu vardı ve biri hariç hepsi çocuklarının biyolojik babasıydı. Çocukların yaşları altı ay ile yirmi yedi yaş arasında değişmekteydi.

Erkekliğe dair araştırmaların çoğunda erkeklerin kendi erkekliklerine dair konuşmalarının zor olduğuna dair söylemlerle sıklıkla karşılaşılır (bkz. Macnamara, 2006). Bizim araştırmamız boyunca gerçekleştirdiğimiz görüşmelerde, bir erkeklik deneyimi olan babalığın da hakkında oldukça zor konuşulan bir konu olduğunu gördük. Görüştüğümüz babalar, kendi babalıklarını ve çocuklarıyla kurdukları ilişkileri sürekli sorgulayan kişiler olsalar da bazı konular hakkında konuşmakta zorlandılar ve daha önce bu konulara dair düşünmediklerini ifade ettiler. Bunun yanı sıra bazı babalar, eylemlerinin söylemsel düzeyde kendilerini kurguladıkları babalıkla örtüşmediğini görüşme esnasında fark ettiklerine yönelik samimi paylaşımlarda bulundu.²

Görüştüğümüz babaların anlatıları bizim araştırmamızın hem verisini hem de konusunu oluşturmuş oldu. Bundan sonraki bölümde neden (pro)feminist kavramını bu yazılış şekliyle kullanmayı tercih ettiğimizi kısaca açıkladıktan sonra, görüştüğümüz babaların deneyim aktarımlarını paylaşacağız. Bu verilerin Türkiye'de sayıca çok daha fazla var olduklarını umduğumuz (pro)feminist babalar için bir genelleme amacı taşımadığını belirtmenin önemli olduğunu düşünüyoruz.

Bir Kavram Karmaşası: Feminist, Pro-Feminist, Profeminist ya da (Pro)Feminist Olmak

Çalışmamız esnasında gerek görüştüğümüz erkeklerin kendilerini, gerekse de bizim onları nasıl feminist veya profeminist olarak konumlandıracağımızın karmaşasını yaşadığımızı daha önce belirtmiştik. Bu karmaşa kavramın içerdiği anlam bakımından olduğu kadar, kavramın bu anlamlarla ilişkili olarak yazılışı bakımından da tartışılabilir.

Harry Brod, 1998 tarihli makalesinde “profeminist” ile “pro-feminist” arasında önemli ama önemsiz ideolojik bir fark olduğunu yazar ve bu iki versiyon arasındaki anlam farkının kavramların genel kullanımlarından fark edilebileceğini söyler. Brod, bu tartışmaya “pro-feminist” veya “profeminist” olma ayrımından değil, daha önceki “pro-feminist” veya “feminist” olma ayrımından başlanması gerektiğini savunur. “Pro-feminist”in feminizmi destekleyen ve “feminist”in sadece kadınlara özel bir kavram olarak kullanılması gerektiğine inanan erkekler tarafından sahiplenildiğini belirten Brod, araya konan bu tirenin feminizm ile erkekler arasında bir mesafe yarattığına inanır ve bu yüzden makalesinde “profeminizm” kavramını desteklediğini yazar (1998, 205-6). Ancak günümüzde hem feminizm hem profeminizm kavramlarının erkekler için kullanımına, kadınların alanına ve özgürlük mücadelesine bir müdahale olduğu düşüncesiyle karşı çıkan erkekler de bulunmaktadır. Öte yandan özellikle son yıllarda queer yaklaşımların yaygınlaşmasıyla birlikte bazı erkeklerin profeminizm kavramını kadınların mücadelesine bir müdahale olarak gördükleri için değil, yeni bir kimliğin söylemsel inşası olduğu ve kadın-erkek cinsiyet ayrımını beslediği için kullanılmayı tercih ettiğini söylemek de mümkün.

Görüşmeler esnasında bu kavram karmaşasının görüşülen babalar için de geçerli olduğuna sık sık şahit olduk. Görüştüğümüz kişileri kendi tanımlamaları bağlamında üç gruba ayırabiliriz. İlk grup feminizm kavramının kadınlar, profeminizm kavramının ise erkekler için kullanılmasını doğru bulan ve kendilerini profeminist olarak tanımlayan erkeklerden oluşuyor. Diğer grup ise bu cinsiyet ayrımını kavramsal düzeyde de reddettiği için “pro” ön ekini kullanma gereksinimi duymayan ve kendini feminist olarak tanımlayan erkekler. Son grup ise bu iki kavramı da kadınların alanına girmek olarak görüp bu tanımlamalardan kaçınan erkekleri kapsıyor. Bu kavramların kullanılmamasındaki sebepler arasında kavramın oldukça geniş ve kapsayıcı olduğu veya bazı sınırlar ve imkânsızlıklar barındırdığı yönündeki düşünceler de mevcuttu. Bu üç gruptaki bütün erkeklerin ortak özelliği ise, metodoloji kısmında da belirttiğimiz gibi çocuk bakım emeğine katılmaları, cinsiyet eşitliğine duyarlı ve feminizm destekçisi olmalarıydı. Bizim çalışmamız boyunca “pro” ön ekini parantez içinde kullanmayı tercih etmemizin nedeni, bu yazılışın kendini feminist, profeminist ve feminizm destekçisi olarak tanımlayan erkeklerin hepsini içerdiğini ima etmekte.

Türkiye’de (Pro)Feminist Babalar

Çalışma dâhilindeki ilk amacımız (pro)feminist babaların sahip oldukları babalık rollerini nasıl kurguladıklarını gözler önüne sermekti. Görüştüğümüz babaların babalık deneyimleri, onların kendi algılarındaki geleneksel babalık rollerinden ne derece uzaklaştıklarını gösterebilme hedefi için önemli bir araç olmuştur. Diğer bir amacımız ise (pro)feminist babalığın çocuklar üzerinde toplumsal cinsiyet eşitliği algısına yönelik ne gibi etkiler yarattığının izini sürmekti. Bu hedefe (pro)feminist babaların çocuklarıyla olan gündelik yaşam deneyimleri hakkındaki paylaşımları sayesinde ulaşmaya çalıştık. Çocukların toplumsal cinsiyet eşitliği gibi hassas bir konuda eğitilmesi için (pro)feminist babalığın ne derece etkin bir rol oynayabileceğine görüştüğümüz babaların kendi anlatıları üzerinden bakmak bizlere önemli veriler sundu.

Görüşmelerimiz sonucunda elde ettiğimiz paylaşımları üç temel başlık altında vermeye çalışacağız. Öncelikle bu babaların kendi babalarıyla ve eşleriyle olan ilişkilerine kısaca değineceğiz. Daha sonra kendi babalık deneyimlerini çeşitli odak noktalarıyla birlikte ele alacağız. Son olarak ise bu babaların erkeklik ve cinsiyetçilikle mücadelelerini bazı temel kavramlar çerçevesinde tartışacağız.

(Pro)Feminist Babaların Kendi Babalarıyla İlişkileri ve “Kocalık” Halleri

Araştırma dâhilinde görüştüğümüz erkeklerin babalık algılarının şekillenmesinde ve çocuklarıyla olan baba-oğul ilişkilerinde, geçmişte kendi babalarıyla kurdukları iletişimin etkili olduğunu söyleyebiliriz. Görüştüğümüz erkeklerin çoğunluğu ataerkil tahakküm ilişkilerinin yoğun olduğu, cinsiyete dayalı rol dağılımlarının keskin yaşandığı, sıcak ve samimi ilişkilerin kurulamadığı geleneksel ailelerden geldiklerini belirtmişlerdi. Görüştüğümüz erkeklerin çoğu, babaları sert biri olsun ya da olmasın, aralarında çok fazla bir yakınlık bulunmadığını ve babalarına karşı hep mesafeli olduklarını belirtmiştir.

“Ona göre bir insan yüzüne karşı sevilmezdi. Hele bu bir de çocuksa hiç yapılmazdı, şımarırdı çocuk. Garip gelebilir size ve birçoğuna ama babam bana ilk defa 28 yaşında askerden geldiğimde ‘oğlum’ demişti. Belli etmemişimdir ama bu ‘oğlum’ bana çok uzak gelmişti.” (Süleyman)

Baba oğul arasında bir sevgi ilişkisi olsa bile bu sevginin baba tarafından gösterilmemesinin ve gösterilirse çocuk üzerinde otorite kurmada zorluklar yaşanabileceği düşüncesinin geleneksel baba-oğul ilişkilerinde rastlanan bir durum olduğunu söylemek mümkün. Benzer şekilde samimiyetten kaçınmak ve resmi bir ilişki kurma çabası da geleneksel aile kalıplarına atfedilen bir durum. Dolayısıyla bu tarz ilişkilerin baba oğul arasında özel duygusal bir bağ kurmanın önüne geçtiğine dair örnekler görüştüğümüz erkekler tarafından sıkça dile getirilmiştir.

“Lisede dayak yediğimde benden habersiz gelip beni kolladığını biliyorum ama bunu daha sonra öğrendim. Hani bu sevgi bence ama öyle gösterme biçimi yoktu. Hani sarılma, işte birlikte yatma, dokunma... Lunaparka falan götürürdü ama hani böyle klasik anlamda başını okşayıp, sarılıp, kucacağına alma falan yoktu. Onlara belki de fırsatı yoktu.” (Cemal)

“Babam uzak bir babaydı ama ilgisiz demek herhalde haksızlık olur. Evet ilgilydi falan ama uzaktı. Ben babamla böyle özel bir an geçirdiğimi hatırlamıyorum. Yazları belki, hani alıp denize götürürdü ama ayrıca evdeyken ‘derslerin nasıl, ne yapıyorsun, derdin sıkıntın var mı’ falan, öyle bir soru yok. Kendi halinde bir babaydı.” (Mert)

Görüşülen babaların çoğunun kendi babalarıyla olan ilişkilerine fiziksel şiddetin hâkim olduğu söylenebilir. Bazılarının babası tarafından şiddete maruz kalmalarının, kendilerinin çocuklarıyla kurdukları ilişkilerde kritik bir etkide olduğunu söylemek yanlış olmaz. Şiddetin yanı sıra, babasıyla küçüklükten itibaren iyi bir ilişkisi olduğunu söyleyenler dahi, gençlik dönemlerinde pek çok konuda babalarıyla çatıştıklarına dair anlatılar aktarmışlardır. Bu çatışma konularının başında ideolojik anlaşmazlıklar gelmekteydi. Görüştüğümüz erkeklerden Ali ve Kadir, yaşları ilerledikçe babalarıyla olan fikir ayrılıklarının keskinleştiği üzerinde duran görüşmecilerden ikisiydi:

“Babam daha çok ulusalcı birisiydi. Atatürkçü birisiydi. Bizim daha çok sola kayan görüşlerimiz vardı. Okuduğumuz kitaplar, bahsettiğimiz konular ona biraz ters gelirdi. Bahsettiğim kitaplar hakkında ‘bu eve bir daha girmeyecek bunlar’ dediği de olmuştur. O yönden çatışmalarımız fazlaydı.” (Ali)

“Babam sert mizaçlı bir adamdır, geleneksel yapılar gereği. Babamla çok büyük çatışmalarım oldu. Ergenlik çağında başlamak üzere üniversite hayatımda, iş görüşmelerimde falan.” (Kadir)

Görüştüğümüz babaların kendi ailelerinden kopup yeni bir aile kurduklarında eşleriyle nasıl bir ilişki içerisine girdikleri, bu erkeklerin babalık rollerini kurgulama süreci açısından önem taşımaktaydı. Pek çoğu genel olarak eşleriyle ilişkilerinde eşitlikçi olduklarını ve ev içinde ortak kararlarla hareket ettiklerini aktarmışlardı

Kadınların ev içi alana kendilerini adadıkları, erkeklerin ise ev dışında çalışarak “ev geçindiren” konumunda oldukları bir aile modelinden kaçınmanın cinsiyet rollerinin kırılmasında etkili olacağı söylenebilir. Görüştüğümüz babaların ev içindeki konumları kendi anlatılarından hareketle değerlendirildiğinde, eşleriyle olan ilişkilerinde kadınlık ve erkeklik rollerinin akışkanlık gösterdiğinden bahsetmek mümkün olmaktadır. Görüştüğümüz erkeklerin hepsi ev içindeki işbölümünün cinsiyete dayalı olmadığını aktarırken sıklıkla “kim uygunsuzsa o yapıyor” ifadesini kullanmışlardır. Öte yandan bu işlerin eşit bölüşülememesiyle ilgili olarak ise

özellikle cinsiyetçi sistemin çalışma koşulları üzerindeki etkisine sıkça dikkat çekmişlerdir. Tam zamanlı ağır bir işte çalışıyor olmanın erkekleri evden uzaklaştırdığı vurgulanmıştır. Örneğin Salim, eşinin öğretmenlik gibi “kadın” mesleği olarak değerlendirilen bir işte çalışıyor olmasının, eşinin evde daha fazla vakit geçirebilmesine ister istemez olanak sağladığını ve bu durumun kendisi istemese dahi ev içi işlerin eşitsiz bir şekilde dağılımına yol açtığını belirtmiştir:

“Şu an mevcut evlilik size eşitsizlikçiliği dayatıyor. Toplumun kurguladığı beş-on bin yıllık birikim, eşitlikçi bir yapı üzerine kurulu. Sizin yapacağınız bireysel çabalar bazı kuralları değiştiremiyor. Somut bir örnek mesela: Eşim ne meslekte? Öğretmen mesleğinde. Öğretmen mesleği ne? Kadın mesleği. Neden kadın mesleği? Çünkü onun mesaisi daha kısa. Dolayısıyla yemek yapmakta eşime yetişmem mümkün değil. Daha eşitlikçi bir çaba için, evin temizliğini yapmaya çalışıyorum hafta sonu, yük olmamaya çalışıyorum.” (Salim)

Salim gibi, bu konuya değinen diğer babalar da cinsiyetçi devlet politikalarından şikâyetçi olarak köklü yapısal değişikliklere yönelik ihtiyaca özellikle dikkat çekmişlerdir.

(Pro)Feminist Babaların Babalık Deneyimleri

Çocuk Bakımında (Pro)Feminist Babalık

Görüştüğümüz babaların çocuklarıyla kurdukları ilişkilerde öncelikle ve özellikle üzerinde durulan nokta, çocuklarının bakımına katılım ve bu bakım süreci içerisinde çocukla kurulan bağ olmuştur. Görüştüğümüz babaların hepsi çocuk bakımına aktif bir şekilde katıldığını belirtmişlerdir. Çocuk bakımı ile ilgili işlere katılmanın görüşülen her baba tarafından dile getirilmesinin yanı sıra, bu bakım esnasında hangi işlerin yapıp yapılmadığına yönelik farklı anlatıların paylaşıldığı söylenebilir. Az da olsa babalardan birkaçı eşleriyle bakım işlerini bölüştüklerini, bazı işlere kendisinin hiç dokunmadığını, bazı işlere de eşinin hiç dokunmadığını belirtmiştir. Örneğin Hayrettin midesinin hassas olmasından dolayı, özellikle bebeği katı gıda yemeğe başladığından beri alt değiştiremediğini söylemiştir. Salim ise kıyafet ve çamaşır yıkama işinin çoğunlukla eşinde olduğunu, hatta bu yüzden çocuğuna bir kere bile çorap almadığı için eşi tarafından azar yediğini anlatmıştır.

Görüştüğümüz babalardan bazıları erkeklerin çocuk bakımıyla ilgili her türlü işi yapsa bile toplum algısının bu yönde olmamasından dolayı zorluklar yaşadıklarına dikkat çekmişlerdir. Örneğin toplumsal düzenlemelerin erkeğin çocukla ilgili her işi yapmasına uygun olmadığına dikkat çeken Orhan, babaların bu gibi durumlarla da mücadele etmeleri gerektiğine vurgu yapmış, örneğin kamusal alandaki çocuk bakım odalarında erkeklerin görülmesinin hoş karşılanmadığını söylemiştir:

“Göğsümü gere gere de girdim, hiçbir sıkıntı olmadı. Öyle odalar olmayan yerlerde de çocukla çok vakit geçirdiğim için alır giderdim. Kafelerde altını çok değiştirdiğim oldu.” (Orhan)

Görüşülenlerin anlatılarında erken dönem çocuk bakımıyla ilgili en dikkat çekici ve ortaklaşan noktalardan biri, erkeklerin çocuk bakımıyla ilgili yapamayacakları tek aktivitenin çocuğun emzirilmesi olduğu yönündedir. Bu yanı sıra erkeklerin emzirememeleri durumlarının, çocuk bakımına katılmama konusunda en sık kullanılan argüman olduğu söylenebilir.³ Görüştüğümüz erkeklerin neredeyse tamamı, çocuk bakımıyla ilgili yapamayacakları tek aktivitenin emzirmek olduğunu, bunun dışındaki bütün aktivitelerin istendiği süreçte kolayca gerçekleştirilebileceğini söylemişlerdir.

“Kızımı bir tek emzirmedim. Hani biyolojik olarak onu yapabilseydim, onu da yapardım. Zaten kızımın bakımını biz eşimle birlikte yaptık. Öğlene kadar ben bakıyordum, öğleden sonra eşim bakıyordu. Herhangi bir bakıcıya ihtiyaç olmadan, biz kendimiz büyüttük kızımızı. Bir annenin yapabileceği her şeyi kızımın 16 yıllık yaşamında yapabildim yani.” (Burak)

Görüşülen babaların çocuk bakımı hakkında değindikleri ortak noktalardan bir tanesi de bu bakımın zamanla öğrenilen ve tekrarlandıkça pekiştirilen bir şey olduğudur. Dolayısıyla her türlü bakım işinin sadece kadınlar değil erkekler tarafından da yapılabileceğine yönelik bu vurgunun hemen hemen bütün babalar tarafından dile getirildiğini söyleyebiliriz.

Öte yandan görüştüğümüz babalardan birinin bekâr olduğunu daha önce belirtmiştik. Çocuğundan ayrı yaşayan ve onu kısıtlı sürelerde gören bu babanın farklı paylaşımları olmuştur. Çocuklarıyla birlikte yaşamayan babaları ayrı değerlendirmek gerektiği açıktır. Çünkü Eggebeen ve Knoester'in de belirttiği gibi, çocuğu kendisiyle birlikte yaşamayan babaların çocuk bakımına katılımının çok minimal düzeyde olduğu ve bu katılımın zamanla iyice azaldığı bilinmektedir. Aynı şekilde mesafe, eski eşle çatışma ve tekrar evlilik gibi etmenlerin de bu erkekler için çocuklarıyla aralarında bir bariyer oluşmasında etkili olduğu belirtilmektedir (2001, 384). Görüştüğümüz babalardan yalnızca bir tanesi eşinden boşanmıştı ve kızı annesi ile yaşıyordu. Bu durum görüştüğümüz babanın çocuğunun bakım emeği sürecine sürekli bir şekilde dâhil olamamasına neden oluyordu.

Çocuk Yetiştirmede (Pro)Feminist Babaların Öncelikleri

Çocuk bakımına katılan babaların çocuklarının gelişiminde öncelik verdikleri şeylerin değişkenlik gösterdiğini söyleyebiliriz. Görüştüğümüz babalar çocuklarının nasıl bireyler olmalarını istediklerine yönelik farklı anlatılar sunmuşlardır. Anlatıların geneline bakıldığında bu babaların neredeyse hepsinin çocukları için huzurlu bir ortam yaratma ve çocuklarına özgürlük alanları sağlama gibi amaçlar güttüklerini söylemek mümkün. Bu amaçlara ulaşmak için ise farklı yollar çizmeye çalışmaktadırlar. Örneğin Ömer oğluyula olan ilişkisinde iki temelin varlığından bahsetmekte ve bu temeller ışığında kurdukları ilişkinin hayatlarının şekillenmesinde kritik bir noktada durduğunu belirtmektedir:

“Benim oğlumla olan ilişkimde iki temel vardır. Birinci temel sevgidir. Sevgi mutlaka vardır ve ifade edilir. Bu sözlü olarak olabilir, fiziksel olarak olabilir. Yani sarılmayla olabilir, bakışla olabilir, bir şeyi paylaşmakla olabilir. Ama sözlü olarak da gözünün içine bakıp ‘seni seviyorum’ demek de olabilir. Bu birinci temeldir. Bu hiçbir şekilde terk edilmeyecek bir şeydir. İkincisi de şudur: Mutlaka müzakere ederiz. Mutlaka ama mutlaka oğlumla müzakere ederim. İstediyi hiçbir şeye hemen evet demem. Makul olan hiçbir şeye de hayır demem.” (Ömer)

Güven ortamı yaratmaya verdikleri önemi vurgulayan bazı babalar ise bu ortamı yaratmak için nasıl bir yol izlediklerini, çocuklarının kendileriyle her şeyi paylaşmaları yönünde bir ilişki kurmaya çalışmalarıyla açıklamıştır. Bu anlamda ikisi için de asıl önemli olan otoriter bir baba olmak yerine bir arkadaş olmaktır.

Çocuk için bir güven ortamı yaratmaya çalışırken aynı zamanda onun özgürlüklerinin kısıtlanması sorunuyla karşılaşılacağı düşüncesi, görüştüğümüz babalardan bazılarının dile getirdiği bir mesele olmuştur. Çocuğa hem her alanda özgürlük sağlayıp hem de onu güvenli sınırlar içerisinde tutmanın üzerinde düşünülmesi gereken zor bir mesele olduğu paylaşılmıştır. Çocuğu küçük yaşlarda olan babalardan bazıları bunun için güvenli sitelere taşınmayı, çocuklarını güvenli ve özgür bir alanda büyütmeyi tercih ederken; çocukları gençlik dönemine gelmiş babalar çocuklarını girdikleri çevrelerde özgür ama güvende tutabilmek için kendi ürettikleri yöntemleri uygulamaya çalıştıklarını belirtmiştir.

“Şöyle bir şey var aramızda, bazen bunu aksatıyor ama... Nereye gittiye bize haber vermesini istiyoruz mesajla. Yani bir yerden ayrılıp başka bir yere gittiği zaman bize haber verir. Biz en azından nerde olduğunu bilelim. Böyle bir şey yerleştirmeye çalıştık. ... ‘Biz ne yaptığınla ilgilenmiyoruz, sadece bize nerde olduğunu haber ver, biz nerde olduğunu bilelim. Bir şey olduğu zaman seni nerede bulabileceğimizi bilelim. Ne yaptığın, kimle konuştuğun, ne konuştuğun bizim için önemli değil. Bizim için yerin önemli. Bunu bize söylersen bizim için herhangi bir sıkıntısı yok’ demiştik.” (Enes)

Çocuklarının ne tür bir ortamda ve nasıl yetişmesi gerektiğine yönelik vurguların yanı sıra, çocuklarının nasıl bireyler olmaması gerektiğine dair anlatılardan da söz edebiliriz. Bu anlatılarda çocuklarının şiddet yanlısı olmamaları, başkalarıyla ilişkilerinde tahakküm ve güç ilişkileri kurmamaları, militarist olmamaları ve sorumsuz yetişmemeleri gibi ifadeler ön plana çıkmıştır.

Görüştüğümüz babaların çoğu çocuklarına aldıkları oyuncakların onların dünyasını etkilemede kritik bir rolü olduğunda hemfikirler. Bu nedenle bazıları çocuklarına cinsiyetçiliği ve militarizmi besleyen veya sağlığa zararlı oyuncaklar almamaya özen gösterdiklerini aktarmışlardır. Öte yandan bu babalardan bazıları engelleyemedikleri dış etkenlere vurgu yapmıştır. Örneğin Selçuk kendilerinin hiç oyuncak almamalarına rağmen tanıdık ve akrabalar nedeniyle evden kepçe kepçe oyuncak attıkları dönemler olduğunu belirtmiştir. Bu

konuda duydukları en büyük rahatsızlık alınan oyuncakların plastik ve sağlığa zararlı olmasıydı. Emrah de benzer bir şekilde çocuklarına herhangi bir şey empoze etmek istemediklerini ancak bunun için ne kadar çabalasalar da dış dünyanın tehlikeli bir şekilde çocuklarını etkilediğini söylemiştir.

Her ne kadar belli doğrular çerçevesinde bir çocuk yetiştirme amacı güdülyorsa da bu amacın önüne çıkan engeller söz konusu olmaktadır. Baba olmanın ve çocuk yetiştirmenin genel olarak zor bir iş olduğuna yönelik vurgular görüştüğümüz babalardan bazılarının özellikle üzerinde durduğu bir konu olmuştur. Çocuk sahibi olmanın kişinin hayatını tamamen değiştirmesinin ya da örnek bir insan olma zorunluluğu hissini babalar için oldukça zorlayıcı olduğu paylaşılmıştır. Eşini hayatta olmayan ve çocuğunu tek başına yetiştirmenin zorluğunu farklı bir şekilde deneyimlediğini belirten Ömer'in deneyimleri ise, Türkiye'de bekâr baba olmanın bir örneğini sunması açısından önemlidir. Ömer, bir çocuğu tek başına büyüten baba olmanın dışarıdan gelen tepkilerle daha da zorlaştığını belirtmiştir:

“Eşim vefat ettikten sonra oğlumun doktoruyla görüşmüştüm. O kadın hemen sordu, ‘annesi nasıl?’ diye. Ben de dedim böyle böyle, vefat etti. ‘Eee ne yaptınız?’ dedi. ‘Anneanne mi, babaanne mi bırakıyorsunuz?’ dedi. ... Çok düşündüm ben, niye böyle söyledi? Çünkü başka örnek görmüyordur. Birçok insan bana bunu söyledi. ‘Anneanne mi bakacak, babaanne mi bakacak?’” (Ömer)

Görüştüğümüz babalar arasında bekâr olmasa da çocuğunu tek başına büyüten babalar da vardı. Örneğin Süleyman, eşi devlette, kendi ise özel sektörde çalıştığı için çocukları doğduğunda istifa etmeyi tercih etmiş ve çocuklarına tek başına bakmıştır. Benzer bir şekilde Selçuk “tam zamanlı babalık” dediği bir süreç yaşamış ve çocuğuyla bir süre o ilgilenmiştir. Bu anlatılar, babaların çocuk bakımını neredeyse tek başlarına sahiplenmeleriyle birlikte ne tür deneyimler yaşadıklarını görmemiz açısından oldukça önemlidir.

Babaların çocuklarıyla ilişkilerinde onların cinsiyetlerini ne derecede önemsedikleri bu çalışma için özellikle önem taşımaktadır. Görüştüğümüz babaların çocuk yetiştirirken dikkat ettikleri noktalardan birinin, çocuklarına cinsiyet kimliklerini sorgulamaya yönelmek olduğu söylenebilir. Öte yandan yine bu sorgulama sürecinin dışarıdan müdahaleler sebebiyle ne derece başarılı olabileceği, görüşülen babalar için büyük bir kaygı yaratmaktadır.

“Kıyafet konusunda bir ayırımımız yok. Mesela erkek çocuklardan da küçülmüş kıyafetleri alabiliyoruz. Kız çocuğunu takip etmiyoruz mesela küçülen kıyafetleri almak için. Cinsiyetlendirerek büyütmek istemez insan çocuğunu ama yuvaya gittiğinden itibaren, yani başka bir kurum altına girdiğinde çok yoğun bir koşullandırma var. Bizim yeğenin müsameresine gittik yıl sonunda. Bir gittik, utanç duyuyorsun yaptıkları şeylerden. Skeç hazırlamışlar, kız istemeye gidiyorlar. Erkeğin annesi ile kızın annesi altın vereceksin diye birbirinin saçını başını yoluyor. Bütün ebeveynler kah kah kuh kuh güliyorlar. Tiksinç şeyler.” (Kadir)

Mert ise başlangıçta kızını cinsiyet ayrımı gözetmeyen (*gender neutral*) bir şekilde yetiştirmeye yöneldiğini ancak sonunda mutsuz bir çocuk olduğunu görmesiyle başarısız olduğunu aktarmıştır. Bu nedenle ikinci çocuğunu yetiştirirken cinsiyet kurgusu üzerinde ve cinsiyet kimliklerini sorgulama konusunda fazla müdahil ve ısrarcı olmadığını belirtmiştir. Onunla olan ilişkisinde sadece ev içi rolleri cinsiyetlere atfetmeden eşitlikçi bir şekilde gerçekleştirmeye çalıştığını ve dolaylı yoldan müdahale etmekle yetindiğini aktarmıştır.

(Pro)Feminist Babaların Otorite Kur(ma)ma ve Disipline Et(me)me Pratikleri

Görüştüğümüz babaların birbirlerinden farklılık gösterdiği önemli konulardan biri çocuklar üzerinde otorite kurma/kurmama meselesi olmuştur. Bazı babalar çocuklar üzerinde belli bir süre ve seviyede otorite kurmak gerektiğine vurgu yapmıştır. Bazılarının anlatıları ise, babaların çocuklar üzerinde otorite kurmaya çalışmaları bile kuramadıklarına da dardır. Bu anlatılar genel olarak otorite figürü olmanın çocuk üzerinde bir yarar sağlamadığıyla ilgilidir. Farklı bir diğer yaklaşım, babaların çocuklarına karşı bir otorite figürü olduğu ancak bu otoritenin toplumdaki bilindik otoriter davranışları yansıtmadığı yönündedir. Özellikle Süleyman ve Selçuk'un paylaşımları bu yönde olmuştur.

“Bir otoritemin olduğunu düşünüyorum. Ama bu otoritenin bildiğimiz anlamda kısıtlayan, baskılayan ve ezen bir yönde olmamasına elimden geldiği kadar özen gösteriyorum. Bu sınırları aştığım zaman eşimin

uyarılarıyla kendime geldiğim de olmuyor değil. Ama çocuğumun da bilindik otoriter tipteki davranışlardan hoşlanmadığının farkındayım.” (Süleyman)

“Dört yaşındaki bir çocuğun üstünde tabi ki de otorite sahibiyim, yani bunu görmemek delice. Onun yediğine ben karar veriyorum, yaşadığı yere ben karar veriyorum, hangi dili konuşacağına ben karar veriyorum. Bu anlamda tabi büyükler küçükler üstünde ne yazık ki istemeseler bile, ne kadar iyi niyetli ve eşitlikçi olduklarını zannetseler bile otorite sahibidirler. Otoriteyi biz baya yanlış tarif ediyoruz. Otorite deyince çatık kaşlı, dediğim dedik, inatçı ve iktidar hırsı olan biri anlıyoruz. Ben öyle anlamıyorum.” (Selçuk)

Babaların çocuklarıyla ilişkilerinde en az otorite olup olmamak kadar önemli bir diğer mesele disiplindir. Görüştüğümüz babaların otorite meselesinden farklı olarak disiplin konusunda belli çerçevede ortak paylaşımlar gerçekleştirdiklerini söylemek mümkün. Hemen hemen bütün babaların çocuklarını büyütürken aynı zamanda onları disipline etmeye yönelik bir çabalarının olduğu söylenebilir. Burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta, babaların disiplin kelimesini çoğunlukla Ömer’in de aktardığı tanımıyla kullanmış olmasıdır. Ömer, disiplin kelimesinin kelime kökeni itibariyle eğitim anlamına geldiğine vurgu yapmış ve çocuğunu yetiştirirken disiplin konusuna her zaman bu anlamıyla bakmaya çalıştığını söylemiştir. Bu çalışma dâhilinde de çocuklarını disipline etmeye önem verdiklerini belirten babaların bu vurguyu eğitim anlamında yaptıklarını belirtmek gerekir.

Disipline etme konusunda görüştüğümüz babaların anlatılarının ortaklaştığı noktalardan biri, baba çocuk ilişkisinde babanın kendisine de kritik bir görev düştüğü ve aslında çocuğu eğitirken babanın kendisini de eğitmesi gerektiği olmuştur. Orhan bu konuda babaların söylediği sözün her zaman arkasında durması gerektiğine, aksi takdirde çocuk için daha da zorlayıcı bir etkinin yaratıldığına dikkat çekmiştir.

“Çocuğu yetiştirirken eğer daha öncesinde karar almadan iyi düşünüp, ince eleyip sık dokursanız, verdiğiniz kararlarda ondan çok dönmek lazım. Bu sefer çünkü gerçekten çocuklara da eziyet olduğunu düşünüyorum. Çünkü onu esnetebilmek ya da o kuralı değiştirebilmek için öyle bir mücadele veriyorlar ki fiziksel olarak da yıpranıyorlar, ruhsal olarak da yıpranıyorlar.” (Orhan)

Öte yandan görüştüğümüz babaların disiplin üzerine olan anlatılarının, çocukların her zaman babalarının kurallarıyla yetişmesi veya o doğruları benimsemesi gerektiği fikri üzerinden ilerlediğini söylemek yanlış olur. Aksine görüştüğümüz babaların çoğu, çocuklarının kendi kararlarını verecek ve kuralları çiğneyebilecek kadar özgür yetişmeleri gerektiğinden söz etmişlerdir. Bu disiplinin çocuklarının özgür bireyler olabilmesine kapı açması için yapılan bir eğitim süreci olduğuna vurgu yapmışlardır.

Şiddet ve Çatışma Sarmalında (Pro)Feminist Babalık

Babaların çocuklarıyla ilişkilerinde kritik bir noktada duran meselelerden biri, çocuğa yönelik şiddet ve çatışmalı durumlarda verilen tepkilerdir. Görüştüğümüz babalar arasında çocuğuna fiziksel şiddet uyguladığını dile getirenler olmuştur. Bu durum, görüştüğümüz erkeklerin babalıklarını kurgularken sahip oldukları politik duruş ve bazı söylemler ile eylemlerinin çelişebileceğini gösteren örneklerden olmuştur.

“Kızıma galiba bir kere vurdum. Küçükken ama. Kaç yaşındaydı hatırlamıyorum. Galiba iki ya da üç yaşındaydı. ... Evlendiğimizde eşim iki aylık hamileydi. Çocuk doğdu ve ben o anda bir sürü şeyin içine düştüm. Evlilikle ilgili zaten başta şüphelerim vardı. Sonra böyle iyice boş verdik. Birden bire çocuk ve evlilik fikri bana çok dayanılmaz geldi. İlk başlarda çocuğa karşı çok tepkiliydim. İlk bebek çağları, üç ay beş ay civarı ağlıyor, ‘neden ağlıyor bu?’, bağıriyorum çocuğa ‘ulan sussana’ falan diye. Çocuk da anlamıyor.” (Mert)

“Fiziksel şiddet uyguladım herhalde, çok üzülerek söyleyebilirim ama tokat attığım oldu. Yakın zamanda değil ama yani kendimi o konuda değiştirmeyi çok istiyorum. Ama yani vurduğum oldu diyebiliyorum. Kötü bir şey, vurdum ama, onu biliyorum. Nefret ediyorum kendimden. Bu büyük bir kavga değil ama ondan önce vurduğum oldu.” (Cemal)

Sınırlı örnekler dışında, görüştüğümüz babaların çoğu çocuğuna asla şiddet uygulamadığını ve uygulamayacağını belirtti. Özellikle kendi babalarından şiddet gördüklerini aktaranlar, gördükleri şiddeti ve otoriter tavrı kendi çocuklarıyla olan ilişkilerine yansıtılmaktan kaçındıklarına dikkat çekmişlerdir. Öte yandan şiddet içermeyen ancak çatışma içerisinde olunan anların yaşandığı, görüşülen babaların hemen hemen tamamı tarafından dile getirilmiş, çatışma yaşamının ebeveyn-çocuk ilişkisinde kaçınılmaz olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu çatışmaları belli örnek olaylar üzerinden anlatan bazı babalar, çatışma anlarının baba-çocuk ilişkisinin hem olmazsa olmazı, hem de en zorlu anları olduğu yönünde ortaklaşan paylaşımlarda bulunmuştur.

Süleyman bu çatışmayı oğlunu bir süre tek başına büyüterek ona örnek olmaya çalışması ancak bunun çocuk üzerinde tam tersi bir algı yaratması üzerinden örneklemiştir.

“Bir gün oğlum ders çalışırken ki bu işi pek sevmez, ‘kendime çalışkan bir kız arayacağım ve evde çocuğuma bakacağım’ dedi. Belli ki benim evde kalıp birlikte geçirdiğimiz dönemi bir tembellik olarak görmüş. Bunu kendisinin de uygulayacağını söyleyerek ödev yapma zorunluluğundan kendince kaçmaya çalıştı. Fakat ben o dönemin bir tembellik dönemi olmadığını, aksine en çalışkan ve en verimli dönemim olduğunu, hatta bunun bir tercih olduğunu söyledim. Ne kadar ikna oldu bilmiyorum.” (Süleyman)

Mert ise bu çatışmayı kızıyla olduğu kadar kendi içinde yaşadığını belirtmiştir. Mert’in eğitim konusunda kızına fazla yüklendiğine ve bunun kızını mutsuz bir çocuk haline getirdiğine yönelik paylaşımını daha önce aktarmıştık. Dış çevrenin etkisinin payının yüksek olduğu bu örnekte Mert, hem kızının etraftan gördüklerinden farklı ve istemediği şeyler yapmasından ötürü kızıyla çatıştığını, hem de kendisinin kızına bunu dayatmasından ve başarılı olamamasından kaynaklı kendisiyle çatıştığını belirten paylaşımlarda bulunmuştur.

“Kızımda küçüklüğünden itibaren böyle bir şey yaptım, daha ilkokuldan itibaren mesela Miyazaki çocuk filmleri seyrettirdim, normal çizgi film seyrettirmedim. Gittim festival çizgi filmlerini seyrettirdim. İlkokul dörtteyken Le Guin’in kitaplarını verdim okuması için. Okutturmaya çalıştım. İşte ne bileyim ona pembe bicili bicili şeyleri değil de daha gender nonspecific şeyler aldım. O da ‘bu ne?’ dedi. Kız kardeşim ve eşim kız çocuğu öyle pırpırlı giymeli falan diye şey yaptılar. Yani özellikle böyle bebeklerle oynamasını istemedim onun. Ama sonra da kızın mutsuz olduğunu gördüm.” (Mert)

(Pro)Feminist Babaların Erkeklik ve Cinsiyetçilikle Mücadelesi

Erkeklik Algısını Yıkamak

Öncelikle araştırmamız boyunca görüştüğümüz erkeklerin çoğunun feminizmle baba olmadan önce tanıştıklarını ve kendilerini ne şekilde tanımladıkları fark etmeksizin yaklaşımlarının toplumsal düzenin ve cinsiyet ilişkilerinin feminizmle daha iyi bir hal alacağına yönelik olduğunu belirtmek gerekir. Çetin’in bu konu hakkındaki yorumları görüştüğümüz babaların çoğu için genelleyebileceğimiz bir paylaşımdı:

“Kadın hareketinin toplumun yeniden düzenlenmesinde müthiş bir etkisi olacağını düşünüyorum. Çünkü geriye doğru tarihsel olarak baktığımızda, bütün yaşamın erkeklik üzerinden yürüdüğünü görüyoruz. Devlet sistemlerinden dinlere kadar, kiliselerden camilere kadar yaşam erkeklik üzerine kurulmuş ve bu model hiç de cazip değil. O yüzden kadın hareketiyle birlikte yeniden bir şekillenmeyle dünyanın daha güzel olacağını düşünüyorum.” (Çetin)

Buna benzer paylaşımlar mevcut erkeklik algısından ve onun sirayetlerinden rahatsız olduğunu da kanıtlar nitelikteydi. Feminizmden ayrı düşünemeyeceğimiz politik konularını farklı şekillerde değerlendirseler de, görüştüğümüz erkeklerin erkeklik üzerine olan düşüncelerinde hepsinin toplumdaki egemen erkeklik algısına karşı bir noktada durduğunu söyleyebiliriz. Kendi erkeklik algılarında güç, kontrol, otorite, akılcılık ve cesaret gibi egemen değerler olmadığına, erkek olmanın kendilerine bir iktidar konumu atfetmemesi için mücadele ettiklerine ve toplumun erkeklığe atfettiği yüceltilmiş değerlerin kendilerine sağlayacağı diğer ayrıcalıklı konuları kabullenmediklerine yönelik anlatılar ön plana çıkmıştır.

“Kendimi erkek kimliğim üzerinden tarif etmiyorum. Bir erkek olduğumu biliyorum ama benim insan olma halimi erkeklik belirlemesin.” (İbrahim)

“Algılandığı gibi bir şey değil. Bir erk sahibi, güç sahibi olarak görmüyorum” (Emrah)

Türkiye’de erkeklerin üzerine yüklenen pek çok rol ve görev, egemen erkeklik konumuna sahip olabilme arzusundan dolayı erkeklerin karşısına ömürleri boyunca mücadele etmeleri gereken bir süreç olarak çıkmaktadır. Bu süreçteki en temel duraklar olarak ele alabileceğimiz sünnet, askerlik, iş ve evlilik ise normatif bir erkeklik konumuna ulaşmak için zorunluluk olarak görülür (Selek 2010). Görüştüğümüz babalar, hem kendi erkeklikleri hem de erkek çocukları varsa onların erkeklik inşaları için askerliğin, iş sahibi olmanın ve evliliğin gerekliliğine veya önemine herhangi bir vurgu yapmamıştır. Sünnet ise üzerine daha çok durulan bir konu olmuştur.

Türkiye’de sünnetin başarılı bir erkeklik inşası için kritik bir durak olmasının yanı sıra, egemen erkeklik kalıplarının devamlılığını sağlayan ritüelleştirilmiş bir pratik olarak algılandığı da söylenebilir (Taşıtman 2012; Barutçu 2015; Toksoy & Taşıtman 2015). Görüştüğümüz babaların oğullarını sünnet ettirmek ya da ettirmemekle ilgili yaklaşımlarının, onların egemen erkeklik değerlerine yönelttikleri eleştirel yaklaşımları örnekleyeceğini düşünerek, görüşmelerde babaların bu genel algıya yönelik fikir paylaşımlarını sağlamak önemliydi. Erkek çocuğu olan babalardan sadece biri oğlunu sünnet ettirmediğini söylemiştir.

“İnancı ne olursa olsun çocukları sünnet ettirirler. Ben savaşıyorum, çocuğu sünnet ettirmiyorum mesela, tipik değil. Ben onu ettirmem sünnet, bununla ilgili savaştım mesela. Hem kendi tarafımla, öyle söyleyeyim, hem de eşimin tarafıyla savaştım yani. Şu an dokunmuyorlar. Bu konuyla ilgili baskı kurmaya çalışanlar artık kurmuyorlar. Kuramıyorlar, cesaret edemiyorlar.” (Berkant)

Berkant dışındaki diğer tüm babalar çocuklarının bedenlerine bir müdahale olması nedeniyle sünnete karşı olduklarını belirtmiş, ancak toplumsal baskılar yüzünden oğullarını sünnet ettirmek zorunda kaldıklarını aktarmışlardır:

“Valla benim için [sünnetin] özel bir anlamı yok. Olmayabilirdi de. Ama zor olurdu toplumsal hayatı. Kendisi açısından. 15-16 yaş sonrası için özellikle hayatında birtakım zorluklar yaşardı. Nihayetinde toplum içinde yaşıyoruz. Ben şeye inanmıyorum, bedenimizde varsa gereksiz değildir bu. O deri parçasının bir faydası vardır, bir işlevi vardır...” (Ömer)

“Bu “benim bedenim, benim kararım”ın doğru formatı sünnettir aslında. ... Yapıldı, getirdiler çocuğu, çoktan pişman olmuşum. Müthiş bir hata. Ve şimdi bütün erkek çocukları olan arkadaşlarıma propaganda halindeyim “sakın yaptırmayın” diye. E kardeşini de onu açıklaması zor diye otomatikman yaptırıldı, niye onun var onun yok. Hakikaten ileride tazminat ödemeye hazırım çocuklarıma bundan dolayı. Büyük bir hataydı ama işte yaptık.” (Ufuk)

Homofobik / Transfobik Toplumda (Pro)Feminist Baba Olmak

İkili toplumsal cinsiyet sisteminin devamlılığının sağlanmasında eşcinsel ve trans varoluşların dışlanması, özellikle erkeklik kimliğinin kendisini eşcinsellik karşıtı olarak kurgulaması, egemen değerlerde homofobi ve transfobinin yeniden üretilmesi ve toplumsal kabul görmüş cinsiyetler ve yönelimlerin bu yolla sürekli olarak yeniden tanınması ne yazık ki hala geçerli. Görüştüğümüz babaların çocukları üzerinden eşcinselliğe ve transeksüelliğe yönelik yaklaşımlarının anlaşılması bu çalışma için kritik olan bir diğer noktaydı. Bu babaların LGBTİ haklarını desteklediklerini ifade etmeleri ve çocuklarının eşcinsel ya da transseksüel olmaları durumunda onları her zaman her şekilde destekleyeceklerini ifade etmeleri, onların homofobik ve transfobik tutumlar geliştirmedikleri çıkarımını yapmayı olanaklı kılabılır. Ancak her ne kadar bu durumu olumsuz karşılamayacaklarını aktarmış olsalar da, hemen hemen hepsinin bu olasılığın kendilerini kaygılandırıldığını belirtmesi dikkat çekicidir.

Görüştüğümüz babaların LGBTİ’lerin toplumsal, ekonomik ve siyasal alanlarda maruz bırakıldıkları ayrımcılıkların farkında olduklarını söyleyebiliriz. Bu farkındalık, onların kendi çocuklarının LGBTİ olması durumunda karşılaşacakları ayrımcılık ve dışlama pratiklerinden çekinmelerinin gerekçesini oluşturmaktadır. Görüşmeler esnasında bu kaygılar genellikle Türkiye’de insan hakları ihlallerinin yaygınlığıyla, LGBTİ’lerin tanınmamasıyla ve LGBTİ’lere yönelik ayrımcılığa karşı yaptırımların uygulanmamasıyla temellendirilmiştir.

“Eşcinsel veya transseksüel olmasını istemem. Neden? İsviçre’de olsaydım bu beni kaygılandırmazdı ama bu ülkede çok ciddi ayrımcılıklar var. Kadın heteroseksüellere bile çok ciddi ayrımcılıklar var ki heteroseksüel olmayanlar için bu ülke yaşanılabilir bir yer değil. Çok zor durumda kalacak. Onun psikolojisini ve dünyasını etkileyecek çok ciddi travmalar yaşayacak. İstemem açıkçası.” (Hayrettin)

“E tabi her anne babayı kaygılandırır. ... Sonuçta bir eğilimdir, oraya çok fazla yapabileceğiniz bir şey yok. Ama toplumda görecekları tepki... Hayatınız tamamıyla ona endeksleniyor, çok farklı hayatlar oluyor.” (Sinan)

“Mutlu oldukları sürece çok önemli bir şey değil benim için. Ama üzülrüm onlar adına. Çünkü bu toplumda çok mücadele etmek zorunda kalırlar bir sürü şeyle. Yoksa beni hiç kaygılandırmıyor. Yalnız bu ülkede çok mutlu olmayacaklarını biliyorum.” (Cemal)

Çocuklarının eşcinsel ya da transseksüel olmasından kaygı duyduklarını ifade etmelerinin yanı sıra çocuklarını yetiştirirken heteroseksist olmama yönünde çaba gösterdiklerini aktaran bazı babalar olmuştur. Görüştüklerimizin çoğu çocuklarının homofobik söylemler geliştirdiği durumlarda onları uyardıklarını ve çevreden gelen heteroseksist koşullamalara karşı tepki gösterdiklerini aktarmışlardır.

Babalığın Anlamı: “Baba” Olmamak

Baba olmak, erkeklerin hayatında pek çok değişimi beraberinde getirmektedir. Bu değişimlerden biri, çocuk sahibi olmanın ebeveynlere yüklediği sorumluluktan kaynaklanmaktadır. Görüştüğümüz erkekler baba olduktan sonra hayatlarında hiçbir şeyin eskisi gibi olmadığını pek çok örnekle aktarmışlardır.

“Babalık sorumluluktur. Baba olduktan sonra insanın hayatı mutlaka çok değişiyor. Artık önüne geleni yapamazsın, kafana eseni yaşayamazsın ilk tecrübe ettiğin andır bence babalık. Bence intihar bile edemezsiniz, o kadar söyleyeyim. Çünkü artık bir sorumluluğunuz, size ihtiyacı olduğunu düşündüğünüz bir insan var.” (Orhan)

Bir sonraki kuşağın yetiştirilmesinde etkin konumda olan babalık, babaları da doğrudan etkileyen bir süreç olarak okunabilir. Görüştüğümüz erkeklere göre bu etki olumlu bir etkidir çünkü baba olma deneyimi kendileri için oldukça öğretici bir sürece dönüşmüştür. Bu deneyimi özel kılanın “çocuklarla birlikte öğrenmek” olduğuna özellikle dikkat çekmişlerdir.

Babalığın anlamı üzerine olan sorularımızda görüştüğümüz erkeklerin neredeyse tamamı babalığın kendileri için bir görev anlamı taşımadığıyla söze başlamışlardır. Babaların kendi babalıklarıyla ilgili herhangi bir görev tanımı belirlememeleri, bu tarz görevleri tanımlamaktan çekinmeleri ve mevcut rolleri görev olarak değerlendirmediklerini ifade etmeleri önemlidir. Çünkü bu durum onların babalık pratiklerinde çocuklarının hayatlarını şekillendirme ve sınırlandırma gibi etkilerden imtina ettiklerine işaret etmektedir. Verilen yanıtlar genellikle çocuklarının güvende hissetmesini sağlamak, yanında olmak ve çocuğun iyi biri olmasında yol gösterici olmak şeklinde olmuştur.

“Kendimi ‘benim görevim şudur, şunu şunu yapmalıyım’ gibisinden düşünmüyorum... Onun gelişim sürecinde kendini ve kendi potansiyelini fark etmesi ve onu gerçekleştirebileceği imkânları ona yaratabilmek olabilir, yani tek görevim odur.” (Emrah)

“Baba görevi değil de insan görevi olmalı... Valla bence soru sormasını öğretmek, mutlu olmasını öğretmek, kendini ifade edebilmesine şans vermek... Karnını doyurmak, para kazanmak, işe gitmek, şunlar bunlar, onlar o sistemin size dayattığı görevler ama bana kalırsa insan olabilmesine imkân tanımak, o yolu açmak gerekiyor, başka da bir şey yok.” (Cemal)

Görüştüğümüz babaların çoğunun kendi babalık pratiklerinin geleneksel babalıklardan farklılaştığını söylemeleri dikkate değerdir. Cinsiyetçi ataerkil sistem geleneksel babalığı en basit haliyle evi geçindirmek için tam zamanlı işlerde çalışan, çocuklarını ve eşini her alanda koruyan, otorite sahibi bir aile reisi şeklinde kurgular. Dolayısıyla görüştüğümüz babaların bu kurguya alternatif oluşturabilecek bir babalık inşası gerçekleştirirken babalığa nasıl bir anlam atfettiklerinin anlaşılması önemlidir. Bu noktada babalar, çocuklarına dair kaygılarının egemen değerleri benimsemiş bir babaya göre farklılaştığını aktarmışlardır. Öte yandan çocuk bakımıyla

ilgilenen ve çocuklarıyla yakın ilişkiler geliştiren babaların toplum tarafından yadırgandıklarını belirtmişlerdir. Bu konudaki örnek anlatılar, ev yaşamından kamusal alanda çocuklarla geçilen zamana kadar pek çok süreci kapsamaktadır. Babalığın toplumun genel algısına göre farklı bir şekilde gerçekleştirilmesinin en çok aile ortamında yadırgandığı anlatılarda dikkat çekmektedir:

“İçinde yetiştiğim kültürün ve etrafın mevcut erkek algılayışının dışında bir erkek profili çizmemin bana yansımalarının sancısını hem ben hem de eşim yaşadı. Bu dönem, kimi zaman erkelik krizine doğru savrulmalarımın olduğu bir dönem olarak da yaşandı. Kendi ailem ve tanıdığım birçok kişi, dile getirmeseler bile, tavır ve edalarıyla bu döneme sosyal baskılarıyla destek verdiler... Aile düzenimizden dolayı eşim bağlı bulunduğu bölümdeki hocalar tarafından aşağılayıcı tavır ve sözlere maruz kaldı. Hatta birisi, Osmanlı'nın yıkılmasının sebebinin herkesin yerini bilmemesi olduğunu söyleyerek aile düzenimize göndermeler yapmıştı. Çünkü ona göre bizim de ailemizde kadın-erkek/anne-baba yerlerini bilmiyorlar, rollerinin dışında hareket ediyorlardı.” (Süleyman)

“Ben evde de, annemin evine gittiğimde de mesela yatağımı kendim düzeltiyorum, bulaşığımı yıkamaya çalışıyorum, soframı işte yedikten sonra kendim kaldırmaya çalışıyorum. ‘İşte otur ya sen misafirsin, erkeksin’ gibi şeylerle o yadırganıyor.” (Salim)

Babalığa atfedilen rollerin dışına çıkarak bir babalık pratiği gerçekleştiren erkeklerin, çevrelerinden olumlu tepkiler aldıklarına dair anlatılardan da söz edilebilir. Görüştüğümüz bazı babalar çevrelerindeki babaların kendileri gibi olmak istediklerine ya da kadınların onları örnek gösterdiklerine dair paylaşımlarda bulunmuşlardır.

Babalığın Dönüşümü ve Cinsiyetçilikle Mücadele

Görüştüğümüz erkeklerin, babaların çocuk bakımına daha fazla katılmalarının teşvik edilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinden yana bir babalığın inşa edilebilmesi için neler yapılması gerektiği konusunda ön plana çıkardıkları tema, öncelikle yapısal değişikliklere ihtiyaç olduğudur. Mevcut sistemde kadınlara ve erkeklere atfedilen rollerin yıkılabilmesi için toplumsal, ekonomik ve siyasal alanda pek çok yapısal değişikliğin gerekliliği bu noktada gündeme gelmiştir. Çocuk bakımını annelerin görevi olarak değerlendiren ataerkil anlayışı sorgulama olanaklarının, mevcut koşulların değiştirilmesi ile yaratılacağı belirtilmiştir.

Babaların çocuklarıyla geçirdikleri zamanın az olmasında, onların “ev geçindiren” konumunda görülmelelerinin ve tam zamanlı işlerde çalışmalarının etkili olduğu düşünülebilir. Anne ve babanın çalışma koşullarını kolaylaştıracak yapısal düzenlemelerin yoksunluğu (ücretsiz kreş ve babalara doğum izni gibi uygulamalar), çocuk yetiştirme ve ev içi bakım emeğinin yalnızca kadınlar tarafından karşılanması gerektiği anlayışıyla ilişkilidir ve bu durum da cinsiyetçi devlet politikalarının bir yansımasıdır. Görüştüğümüz babalardan bazıları, özneleri belirleyen ve sınırlayan devletlerin cinsiyetçi politikalarına yönelik eleştirilerini bu bağlamda dile getirmişlerdir.

“Cinsiyetçilik devleti de yutan bir şey. Yani devlet de bundan mustarip bence, mağduru bu işin bir örgüt olarak. Bütün kurumlar öyle. Yani genelde o hataya düşüyoruz, tersten okuma yapıyoruz, işte özneler üzerinden gidip sanki özneler kendilerini düzeltebilse bu sorun aşılabilir gibi görüyoruz. Fakat özneler bu sürecin, yani bu dilin, bu tarihin, bu kültürün bir ürünü. Cinsiyetçilik devletin her şeyinde var, kılcak damarlarına kadar.” (Salim)

“Çocuğumun nasıl çalışacağını, nerede çalışacağını, nasıl bir hayat yaşayacağını, nereye gidip, nereye gidemeyeceğini falan bu politikalar belirliyor. Nasıl bir sağlık sistemiyle karşılaşacağı, nasıl bir polisle karşılaşacağı, bütün hepsi bu politikalar sonucu. Kızımı yurtdışında okutmak istememin en önemli sebeplerinden birisi o. Bu çünkü kısa vadede çözülecek bir sorun değil.” (Mert)

Babanın çocukla kuracağı ilişki, sistem tarafından daha en baştan cinsiyetçi kodlarla örülmektedir. Bu durum, babaların çocuk bakım emeğinden “kaytarmalarını” elbette ki haklı çıkarmaz. Ancak koşulların cinsiyete dayalı olması, erkelik değerleri ile rollerinin ve dolayısıyla farklı babalık pratiklerinin inşasında etkili olmaktadır. Bu koşullar (pro)feminist babalık değerlerinin kurgulanmasının ve uygulanabilmesinin imkânlarını

kısıtlamaktadır. Oysa cinsiyet eşitliğine duyarlı çocukların yetiştirilmesi, babaların bu ilkeleri benimsemekle kalmayarak pratiğe geçirebilmelerini zorunlu kılmaktadır.

Son olarak araştırmada görüştüğümüz erkeklerin çocuk bakımına katılmanın babalığın dönüşmesi açısından yeterli olmayacağını düşündüklerini söyleyebiliriz. Babaların cinsiyet eşitliğine duyarlı çocuklar yetiştirmede göz ardı edilmemesi gereken daha pek çok nokta olduğundan söz edilmiştir. Bunlar anti-militarizm, şiddet ve savaş karşıtlığı, milliyetçilik karşıtlığı ve çevreye duyarlılık gibi meselelerdir. Görüştüğümüz erkeklerin çoğu bu değerlerin çocukları tarafından benimsenmesinin imkânlarını yaratmaya çalıştıklarına dikkat çekmiştir. Tüm bu politik bağlamlar, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve cinsiyetçi sömürüyle doğrudan ilişkili konular olması açısından oldukça önemlidir.

Tartışma: (Pro)Feminist Babalık ve Politik Doğrucu Erkeklik İkilemi

Üç başlık altında ele aldığımız bu paylaşımlar bizlere (pro)feminist babaların babalıklarını nasıl kurduklarına yönelik bilgiler sağlamakta ve bu babalık modelinin geleneksel babalıktan hangi noktalarda farklılaştığının ipuçlarını sunmaktadır. Erkeklerin değiştiğine dair tartışmalar bir süredir akademik alanda da tartışılmaktadır. Ancak yapılan bazı araştırmalarda ortaya çıkan şey, değişimin aslında erkeklere çok zor geldiğidir (Barclay ve Lupton 1999; Daly 1993, Gerson 1993). Akis'in yüksek lisans çalışması da bu değişimin zorluğunu Türkiye örneği üzerinden destekler niteliktedir. Akis (2006) tezinde Kadın Çalışmaları Bölümü'nde okuyan veya başka bölümlerde okuyup yüksek lisans tezini feminist teori, toplumsal cinsiyet veya erkeklik çalışmaları üzerine yazan erkeklerle görüşmeler yapmış ve profeminist erkekliğe odaklanmıştır. Mevcut ataerkil toplumsal düzen içerisinde kendilerine erkek olmalarından dolayı sağlanan kurumsal çıkarlardan vazgeçmenin bu erkekler için çok zor olduğunu ortaya koymuştur.

Cohen "Erkek Olmak" adlı 1995 tarihli kitabında erkeklerin değiştiğine yönelik bir tartışma yürütür ve "yeni duyarlı erkek"ten söz eder. Ancak bu "yeni" erkeklerin tamamen yeni olmadığını, on dokuzuncu yüzyılın "romantik" erkeğinden izler taşıdığını belirtir (1995, 55). Cohen'in yorumunda ilgi çekici olan, bu yeni duyarlı erkekliğin de kadınları sömürmeye engel olamadığına dikkat çekerek bazı feministlere hak vermesidir. Benzer şekilde Lazar, makalesinde erkekliğin ve babalığın değişen rollerini tartışırken "Yeni Erkek" (*New Man*) kavramını kullanır (2009). Lazar "Yeni Erkek"i yeni bir model olarak sunarken, bu kavramın eski erkekliğin karşıtı olmadığını vurgular ve yeni erkeği, erkekliğin melezleştirilmiş bir formu olarak görebileceğimizi söyler. Bu yeni erkeklik modern kadınlara hitap etse de, eski erkekliğin sahip olduğu çıkarları feda etmez. Bu yüzden Lazar bu erkekliği "politik doğrucu erkeklik" olarak tanımlar (2009, 396). Bu politik doğrucu erkekliğin babalık rollerindeki değişime de etki ettiği söylenebilir elbette.

Politik doğrucu erkekliğin aile içerisindeki değişimlerle karşılıklı etkileşim içinde olduğu açıktır. Lazar'ın yeni erkeklik formu için söylediği "melezleştirilmiş" tanımının pek çok toplumsal değişim ve sonucunda ortaya çıkan yeni model için geçerli olduğu savunulabilir. Örneğin Hart, anlaşmalı evlilikler ve aşk evlilikleri arasında çok net sınırların olmadığını savunduğu makalesinde evliliklerin melezleştiğini söyler ve hem geleneksel hem de modern pratiklerin biraradallığından bahseder (2007). Bu melezlik Türkiye'deki babalık formu için de geçerlidir. Babalığın değişen rollerinin ve yeni babalığın Türkiye için de tartışılır olduğunu daha önce belirtmiştik. Ancak Sancar'ın belirttiği gibi Türkiye'deki yeni baba da sanılan aksine muhafazakâr erkekliğin bir antitezi değildir ve melez bir erkeklik formuna işaret etmektedir (2011, 147).

Bizim çalışmamız boyunca da geleneksel ve modern pratiklerin bu ayrılmazlığına görüştüğümüz erkeklerin bazı paylaşımları esnasında denk geldiğimizi belirtmek gerekir. Eşleriyle olan ilişkilerinde her ne kadar cinsiyetçi işbölümü karşıtı bir tavır aldıklarını belirtse de, işleri paylaşırken ev içine ve çocuk bakımına dair işleri genelde eşlerinin yürüttüğünü aktaran babalar olmuştur. Zira görüştüğümüz babaların çoğu çocuklarının altını değiştirmekten uyutmaya kadar pek çok bakım sürecine katılmaya çalıştıklarını söyleseler de, eşlerinin bu işleri hem "daha hızlı" hem de "daha iyi" yaptıkları için çoğunlukla önceliği eşlerine verdiklerini belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra, zor bir hayat yaşayacakları sebebiyle çocuklarının eşcinsel/transseksüel olmalarını istememe gibi egemen erkekliğin kurucu unsurlarından sayılan homofobi ve transfobiye işaret eden bazı yaklaşımların görüştüğümüz babalar tarafından benimsenmiş olması, ataerkil bazı değerlerin (pro)feminist

erkekler tarafından da üretilebildiğini düşündürmüştür. Benzer şekilde bu babaların sünnet ritüeline yönelik geliştirdikleri tüm olumsuz yaklaşımlara karşılık, toplumsal baskı sebebiyle yine de çocuklarını sünnet ettirdiklerini unutmamak gerekir. Öte yandan her ne kadar babaların çocukları ile kurdukları bağın, çocuğun anne ile kurduğu bağlardan farklı olduğuna dair tartışmalar sürüyor olsa da, görüştüğümüz erkeklerden bazıları anneliğin babalıktan daha “kutsal” olduğunu düşündüklerine yönelik imalarda bulunmuştur. Babalığın annelikten farklı şekillerde yaşanan bir süreç olmasının kimi zaman çocukla kurulan bağı etkilediğine dair anlatılardan söz ederken, bu kutsallığın sebebini annenin çocuğu kendi bedeninde taşımasına bağlayan babalar olmuştur.

Görüştüğümüz babaların bu paylaşımları, onlar için babalığın hala annelikten ve para kazanma görevinden sonra gelen bir pratik olabileceği yorumuna açık kapı bırakmaktadır. Wall ve Arnold makalelerinde babalığın değişen rollerini kabul etmekle beraber hala babaların yarı zamanlı ebeveyn veya ikincil ebeveyn olduklarını yazarlar. Onlara göre babalar hala önce işçi, sonra ebeveyn (2007, 522). Her ne kadar babalar çocuk bakımına eşit oranda katılmaya çalışsa da, genel algı yine de en iyi bakım rolünün anneye ait olduğu yönündedir. Bu örnek erkekliğin değişiminin zor olduğu fikrinin pratiğe yansımış örneklerinden biridir ve bizim çalışmamızda (pro)feminist erkeklerde de izlerini görebildiğimiz bir durumdur.

Görüştüğümüz babaların bazılarının Lazar’ın belirttiği politik doğrucu erkeklikle örtüşen yaklaşımlarına somut bir örneği feminist politikaya oldukça hâkim bir baba olan Kadir’in paylaşımıyla verebiliriz. Kadir, çocuk bakımına ya da ev işlerine katılmaktan “kaytardığını” dile getirmiştir. Bu durum farkındalık sahibi olmanın bile eylemi dönüştürme konusunda yetersiz olduğuna ve kimi durumlarda politik doğrucu erkekliğin (pro)feminist erkeklikle kesişebileceğine işaret etmektedir:

“Pazartesi işe gidiyorum, ‘oh be’ diyorum. Bütün hafta sonu çocukla ilgileniyorsun, çok yoruluyorsun. İşte bile daha az yoruluyorsun, masa başındasın bilmem ne. Geliyorsun oyna, yedir, yıka, uyut vs. Her dakika bir şey yapıyorsun, toplasan bir şey yok ortada. Türkiye’ye ilk geldiğimde şey yapıyordum. Tuvaletim geldi ya, kızın uyanmasını bekliyordum. Kız uyuyor rahatım, o uyanınca tuvaletim geldi deyip gidiyorum. Erkekler de bunu kullanır yani, tuvalette uzun zaman geçirme şeyini. Sonra tuvalette oturuyorsun, kapıya geliyor baba baba diye.” (Kadir)

Özetle, görüştüğümüz babaların kendilerini (pro)feminist bir tondan kurgulamalarına karşılık bazı noktalarda erkek olmanın avantajlarını kullandıklarını ve ev içi işlerde ya da çocuk bakımıyla ilgili konularda kimi zaman “kaytardıklarını” söyleyerek bitirebiliriz. Bu durumun bazı babaların kadın emeğini sövmeye devam ettiklerine işaret ettiği açıktır.

Sonuç

Feminist hareketin güçlü olduğu bazı ülkelerde profeminist erkeklerin hem sayıca daha çok oluşu hem de örgütlülüğün daha yaygın olması onların seslerinin yükselmesinde etkili olmaktadır. Diğer yandan bu tarz deneyimlerini ve bu deneyimlerine dair hislerini diğer erkeklerle paylaşmak, kendi çelişkilerinin farkına daha kolay varmalarını sağlıyor olabilir. Buna karşılık Türkiye’de (pro)feminist babaların politik ve aktivist dayanaklarının henüz çok zayıf ve yetersiz olmasının, onların kendi deneyimlerinde yaşadıkları çelişkileri ortaya çıkarmalarına ve tartışmaya açmalarına engel olduğunu düşünmek yanlış olmaz.

Yola çıkarken bizim için önemli olan bu deneyimlerin konuşulur olmasına imkân yaratmak ve (pro)feminist babalığın Türkiye’de nasıl deneyimlendiğine dair bir kesit sunmaktır. Görüştüğümüz babaların anlatıları bize bir yanı sıra Türkiye’de (pro)feminist babalığı performe etmenin kolay olmadığını ve bu erkeklerin babalık rolleriyle ilgili pek çok sıkıntı ve bazı çelişkiler yaşadığını gösterdi. Öte yandan, egemen cinsiyetçi kodların dönüştürülmesi açısından umut vaat eden babalık söylemleriyle karşılaştık.

Ataerkil sistemde erkeklik konumlarının babalık rolleriyle de beslendiğini düşündüğümüzde bu kurgu içerisinde babaların, çocukların otoriteyle karşılaştıkları ilk figür olarak görüldüğü söylenebilir. Dolayısıyla bu konunun yerinden oynatıldığı bir baba-çocuk ilişkisinin kurulabilmesi için hem söylemsel düzeyde cinsiyetçilik karşıtı olan, hem de gündelik yaşam pratiklerine bu yaklaşımlarını yansıtan babaların varlığı oldukça kritiktir. Bu nedenle (pro)feminist babaların eşitlikçi ve insan haklarına duyarlı bireylerin yetiştirilmesinde nasıl etkin rol

oynayabileceklerinin anlaşılması önemlidir. Böylesi bir babalığı deneyimleyerek yetişen çocukların cinsiyet ilişkilerine yönelik yaklaşımlarının farklılaşabileceğini ön görmekteyiz ve böylelikle cinsiyetçilik karşıtı nesillerin yetiştirilmesinin mümkün olabileceği umudunu taşımaktayız.

¹Bu noktada kendilerini queere yakın gören iki araştırmacı olarak, çalışmamızın mevcut kimliklerin ne derece dönüştüğünün/dönüşebileceğinin sorgulanması gerektiğine yönelik fikrimizle örtüştüğünü ve araştırmamızın naçizane bu amaca da hizmet etmesini umduğumuzu söyleyebiliriz. Bize kalırsa queer bir gelecek şüphesiz ki mevcut kimliklerin dönüşümüyle olacaktır. Queer düşüncede bu dönüşümün yeni bir kimlik veya normatif bir değer yaratma amacı taşımadığını unutmayarak, bu çalışmada ortaya serdiğimiz (pro)feminist babalık üzerine olan tartışmamızda bizim de yeni bir kimliği yüceltme amacı gütmeyeceğimizi belirtmemiz gerekir.

²Görüşme öncesi sohbetlerimiz sayesinde görüşülenlerin gözünde erkeklik ve babalık gibi konular üzerine kafa yoran feminizm destekçisi ve egemen erkeklik karşıtı araştırmacılar olmamız, görüşmelerin seyrini belirleyen etkenlerden biriydi. Görüşülenlerin bu yazıda ele aldığımız konular hakkındaki düşüncelerini dile getirirken mevcut egemen değerlere olan eleştirel yaklaşımlarının yanı sıra kendi babalık konularında yaşadıkları çatışmaları ve çelişkileri de tereddüt etmeden paylaşmaları, şüphesiz ki ortak paydada düşünemediğimiz konulardan bahsediyor olmamızla yakından ilgiliydi.

³Günümüzde erkeklerin emzirmelerine olanak sağlayan aparatların varlığı söz konusu olsa da, görüştüğümüz babaların bundan haberdar olmadıklarını ve bebek bakımına dahil olamadıkları tek alan olarak emzirmekten söz ettiklerini söyleyebiliriz.

Kaynakça

- Akis, Yasemin. *Profeminist men: Disguised allies of feminism in the academia* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006).
- Bailey, Joanne. "Masculinity and fatherhood in England," *What is Masculinity? Historical Dynamics from Antiquity to the Contemporary World* ed. John H. Arnold ve Sean Brady (Palgrave Macmillan UK, 2011), 167-186.
- Barclay, Lesley ve Lupton, Deborah. "The experiences of new fatherhood: a socio-cultural analysis," *Journal of Advanced Nursing* 29, no. 4 (1999): 1013-1020.
- Barutçu, Atilla. "Ucundan Azıcıkla Atılan Sağlam Temel: Türkiye'de Sünnet Ritüeli ve Erkeklik İlişkisi," *Masculinities: A Journal of Identity and Culture*, no. 3 (2015): 129-155.
- Baştuğ, Sharon. "Household and family in Turkey: An historical perspective," *Autonomy and dependence in the family: Turkey and Sweden in critical perspective* (2002): 99-116.
- Beşpınar, Fatma Umut. "Between ideals and enactments: The experience of 'New Fatherhood' among middle-class men in Turkey," *Gender and Sexuality in Muslim Cultures* ed. Gül Özyeğin (Ashgate Publishing, Ltd., 2015), 95-114.
- Brod, Harry. "To be a man, or not to be a man—that is the feminist question," *Men Doing Feminism* ed. Tom Digby (New York: Routledge, 1998), 197-212.
- Cohen, David. *Erkek Olmak*. (İstanbul: Alan Yayıncılık, 1995).
- Connell, Raewyn . *Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics* (Stanford University Press, 1987).
- Connell, Raewyn ve Messerschmidt, James W. "Hegemonic masculinity: Rethinking the concept," *Gender and Society* 19, no. 6 (2005): 829-859.
- Daly, Kerry. "Reshaping fatherhood: Finding the models," *Journal of Family issues* 14, no. 4 (1993): 510-530.
- Doucet, Andrea. "Gender roles and fathering," *Handbook of Father Involvement: Multidisciplinary Perspectives* ed. Natasha J. Cabrera ve Catherine S. Tamis-Lemonda, (Routledge, 2013), 297-319.
- Eggebeen, David J. ve Knoester, Chris. "Does fatherhood matter for men?" *Journal of Marriage and Family* 63, no. 2 (2001): 381-393.
- Erder, Sema. "Urban migration and reconstruction of kinship networks: The case of Istanbul," *Autonomy and dependence in the family: Turkey and Sweden in critical perspective* (2002): 117-135.
- Gerson, Kathleen. *No man's land: Men's changing commitments to family and work* (Basic Books: 1993).
- Hart, Kimberly. "Love by arrangement: the ambiguity of 'spousal choice' in a Turkish village," *Journal of the Royal Anthropological Institute* 13, no. 2 (2007): 345-362.
- hooks, bell. *The Will to Change: Men, Masculinity and Love* (Washington Square Press, 2004).

- Kağıtçıbaşı, Çiğdem. "Intra-family interaction and a model of family change," *Family in Turkish Society* (Ankara: Turkish Social Science Association, 1985), 149-165.
- LaRossa, Ralph. "Fatherhood and social change," *Family relations* (1988): 451-457.
- Lazar, Michelle M. "Gender, discourse and semiotics: The politics of parenthood representations," *Discourse & Society* 11, no. 3 (2000): 373-400.
- Lupton, Deborah ve Barclay, Lesley (ed.). *Constructing fatherhood: Discourses and experiences* (Sage Publications, Inc., 1997).
- Macnamara, Jim R. *Media and Male Identity: The Making and Remaking of Men* (New York: Palgrave Macmillan, 2006).
- Marsiglio, William, Amato, Paul, Day, Randal D. ve Lamb, Michael E. "Scholarship on fatherhood in the 1990s and beyond," *Journal of marriage and family* 62, no. 4 (2000): 1173-1191.
- Miller, Tina. *Making Sense of Fatherhood: Gender, Caring and Work* (Cambridge University Press, 2011).
- Sancar, Serpil. *Erkeklik: İmkânsız İktidar. Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler* (İstanbul: Metis Yayıncılık, 2. Baskı, 2011).
- Selek, Pınar. *Sürüne Sürüne Erkek Olmak* (İletişim Yayınları, 4. Baskı, 2010).
- Taşıtman, Ayşegül. "Kutsal Erkekliğin İnşasında Bir Durak: Sünnet Ritüel," *Bellek İzleri: Kurgudan Kurama Görüntüler* ed. N. Gamze Toksoy (İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2012), 109-129.
- Thoma, Dieter. *Babalar: Modern Bir Kahramanlık Hikâyesi* (İletişim Yayınları, 2011).
- Toksoy, N. Gamze ve Taşıtman, Ayşegül. "'Ceremonial Circumcision' as One of the Mechanisms Which Enables the Regeneration and Intergenerational Transmission of Manhood Culture in Turkey," *Masculinities: A Journal of Identity and Culture*, no. 3 (2015): 156-188.
- Wall, Glenda ve Arnold, Stephanie. "How involved is involved fathering? An exploration of the contemporary culture of fatherhood," *Gender & Society* 21, no.4 (2007): 508-527.